

GÖTEBORGS UNIVERSITET
STATSVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN

Skolans uppdrag över tid.

En analys av de tre senaste läroplanerna
för svensk grundskola.

Daniel Holm

Kandidatuppsats i

Statsvetenskap

VT 2014

Handledare: Klas Andersson

Antal ord: 11059

Abstract

Titel:	Skolans uppdrag över tid: En analys av de tre senaste läroplanerna för svensk grundskola.
Författare:	Daniel Holm
Termin, år:	VT-14
Institution:	Statsvetenskapliga institutionen
Handledare:	Klas Andersson
Examinator:	
Rapportnummer:	
Nyckelord:	Läroplan, läroplansteori, styrdokument, textanalys
Sammanfattning:	

Syfte

Undersöka om det finns en förändring över tid när det kommer till fokus på skolans tudelade uppdrag: medborgar- och kunskapsuppdraget.

Metod

En kvalitativ och en kvantitativ innehållsanalys av de tre senaste läroplanerna (Lgr 80, Lpo 94 och Lgr 11). Till hjälp används två idealtyper, vilka är skolans båda uppdrag. Den kvalitativa delen undersöker hur dessa formuleras, medan den kvantitativa räknar relaterade nyckelord.

Resultat

Studien lyckas inte visa upp att det finns några särskilda skillnader av fokus i läroplanerna när det kommer till skolans tudelade uppdrag över tid. Gemensam för alla läroplanerna, och för båda uppdragen, är att de har ökat i såväl kvalitativ beskrivning och kvantitet.

Förord

Det är slutet av en över tio veckor lång process som har lett fram till denna studie. Sommaren står för dörren; syrenen står redan i blom. Det preliminära resultatet av 2014-års EU-val släpps när som helst. Det har varit kul, det har varit spännande och det har varit tufft. Det har också givit resultat. Både genom denna text ni själva läser, och för min egna personliga utveckling. Jag är tacksam och glad att kommit såhär långt.

Jag vill tacka alla som fick denna studie att bli sann. Nära och kära som läst och stöttat mig under processen. Tack till min handledare Klas Andersson för all ovärderlig hjälp. Tack till Gunnar Falkemark, som inspirerade mig till att läsa statsvetenskap.

Daniel Holm, 2014-05-25, Göteborg

INNEHÅLL

1. INLEDNING.....	5
1.1. Skolans uppdrag.....	5
1.2. En tillbakablick.....	6
2. TEORI.....	8
2.1. Det tudelade uppdraget.....	8
2.2. Läroplansteori.....	9
2.3. Tidigare analyser.....	10
3. METOD.....	11
3.1. Idealtyper.....	11
3.2. Analysschema.....	12
3.3. Kvalitativ innehållsanalys.....	12
3.4. Kvantitativ innehållsanalys.....	13
3.5. Analysenheter.....	14
Lgr 80. Mål och riktlinjer för grundskolan.....	15
Lpo 94. Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet.....	15
Lgr 11. Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.....	15
3.6. Frågeställningar.....	16
4. RESULTAT.....	16
4.1. Resultat för kvantitativ innehållsanalys.....	16
4.2. Lgr 80.....	17
4.3. Lpo 94.....	21
4.4. Lgr 11.....	25
4.5. Slutsats.....	27
5. DISKUSSION.....	28
6. REFERENSER.....	29

1. Inledning

Skolan är en kraftfull verksamhet och en viktig institution i en demokrati där den grundande filosofin är att bygga broar över klyftor och mellan klasser. Genom sin bara existens levererar skolan en gemensam och likadan grund för alla elever (Lgr 80, s. 16; Lpo 94, s. 5; Lgr 11, s. 9). Skolan är inte befriad från politiskt inflytande utan har styrdokument bakom sig i form av läroplaner, vilka är författade av regeringen i samförstånd med riksdagen, och är snarare en direkt politisk arena (Englund, 2005, s. 94; Lidström, 2011, s. 5; Skolverket, 2010). Filosofin som genomsyrar skolan och de mål som skolan har återfinns i det styrdokument som är skolans läroplan.¹ Skolan är politisk regenerativ: den fostrar elever till att föra kulturen, arbetslivet och demokratin vidare. Men hur har egentligen denna filosofi, dessa mål, skiljt sig över tid? Det är det jag har för avsikt att ta reda på med denna studie. Samhällsdebatten om skolans tudelade uppdrag har rört sig som en pendel genom tiderna, från fokus på det ena, till det andra. Jag kommer att undersöka om det en liknande förändring av fokus på skolans tudelade uppdrag finns mellan läroplanerna; hur skolans tudelade uppdrag över tid har formulerats i skolans styrdokument från 1980 och fram till idag.

1.1. Skolans uppdrag

Skolan har ett tudelat uppdrag, men som gemensamt handlar om att förbereda elever för framtiden, där de ska bli delaktiga i samhället genom att reproducera samhället och dess medborgare (Bjening, 2010; Ekman & Pilo, 2012; Englund, 1999; Liljestrand, 2011; Lindensjö & Lundgren, 2002; Olson, 2004; Skolverket, 2011; SOU 1996:22; Sundén, 2010; jfr. Jäwert, 2010). Att genom överföringsprocesser överföra kultur, kunskaper och värderingar. I ett demokratiskt land som Sverige innebär detta att förankra och utveckla arbetskraft och arbetserfarenheter, kultur, samt den demokratiska värdegrunden bland morgondagens medborgare, dagens elever. Skolan ska förbereda elever inför vad det innebär att bli del av vår ekonomi, arbetsmarknaden och den svenska representativa demokratin – förbereda elever till individuellt självförverkligande genom yrkesverksamhet, och gemensamt bildande av demokratisk värdegrund.

---

1 Ulf P. Lundgren gav *läroplan* betydelsen ”*samhällets krav på uppfostran och utbildning*” (1989, s. 231).

1.2. En tillbakablick

Det tudelade uppdraget har en lång historia bakom sig i det politiska och samhällseliga debatten. I slutet av 1800-talet fanns två skilda skolor: *Lärdomsskolans* roll var att fostra människor till att bli goda ämbetsmän för staten, medan *folkskolans* roll var att fostra för ”Gud och Fosterlandet” (Lindensjö & Lundgren, 2002, s. 30).² 1883 lanserade Fritjuv Berg en idé om en gemensam *bottenskola*, där dessa två skolor skulle slås samman (Ibid.). Det var starten på en lång process som skulle ta nästan 100 år. Debatten om en gemensam och jämlik skola blev minst sagt aktuell (A.a., s. 31-33). 1880-talets politiska debatt behandlade allmän rösträtt och bättre folkbildning, vilket ansågs vara ett krav för demokratins utveckling (A.a., s. 33-34). I början av 1900-talet började kunskap i form av god arbetskraft, att allt mer efterfrågas. Marknaden hade insett fördelen med bildade människor på arbetsplatsen och arbetsmarknaden började ställa krav på utbildning, vilket även höjde lönerna (A.a., s. 29 och s. 35).³ Skolreformerna 1918/19 innehöll en del stora förändringar, bland annat avlöste samhällslära religionen som skolans fokus (Englund, 2005, s. 186; Lindensjö & Lundgren, 2002, s. 37). Dessa reformer kom i samband med den lika och allmänna rösträttens intågande i Sverige 1919 (Englund, 2005, s. 12; Valmyndigheten, Det svenska valsystemet, *Historik*). Att majoriteten nu hade rösträtt satte nya krav på deras kunskap för demokratiskt deltagande och värdegrund, och i förlängningen nya krav på den svenska skolan (Skolverket, 2011, s. 36).

Efterkrigstiden innehöll ett fast fokus på att skolan skulle ansvara för fostran av medborgare – demokratiska värderingar skulle läras ut för att det ingenstans skulle riskera att bli som i Nazityskland igen (Olson, 2004, s. 2). Skolans samhällslära skulle både innebära frihet från såväl religiös, som politisk indoktrinering, för att forma fritänkande demokratiska medborgare med ”*fri åsiktsbildning och kritiskt förnuft*” (A.a., s. 3 och s. 6).⁴ Skolan skulle också utveckla välfärden och 1940-talets socialpolitiska mål var att sudda ut klasskillnader genom att utbilda elever till arbetsinsatser (A.a., s. 7).⁵ Barn skulle inte var förbli beroende av deras föräldrars klasstillhörighet, tillika inkomst eller födelseort (Lindensjö & Lundgren, 2002, s. 47). 1962 var *bottenskolan* ett faktum och likaså den första läroplanen Lgr 62 (Lindensjö & Lundgren, 2002, s. 55). Lgr 62 talade om ”*moraliska normer*”, vilka var skolans ansvar att förmedla till eleverna (Skolverket, 2011, s. 37). En ny läroplan kom redan 1969 (Lgr 69).

---

2 Folkskolan blev en obligatorisk skolform i Sverige 1842 och hade syftet att ge elever särskilda grundkunskaper (Lindensjö & Lundgren, 2002, s. 31). Vad avsåg ”Gud och fosterlandet” innebar detta att skolan hade rollen att forma *svenskar*, framför *demokrater* (Skolverket, 2011, s. 34).

3 Något som Liedman senare skulle notera och beskriva att det var ett bevis på hur kunskap hade ekonomiserats. Enligt detta synsätt är kunskaper varor på en marknad, som den arbetande säljer i utbyte mot ekonomisk ersättning (Liedman, 2001, s. 177).

4 Faktum är att gick så långt att inte ens den demokratiska indoktrinering skulle bemötas (Ibid.).

5 Arbetarrörelsen släppte redan 1944 sitt efterkrigsprogram, som kallades för 27-punktsprogrammet. Detta innehöll en del punkter om skolan, såsom jämlikhet och utbildningsmöjligheter (Lindensjö & Lundgren, 2002, s. 47).

Det är framförallt här som skolans nutida tudelade uppdrag tar sin moderna form: demokratisk fostran var tvungen att fokusera på personlighetsutveckling, vilket även innehöll arbetsvilja, som skulle införas genom skolans *"allsidighet"* (Englund, 2005, s. 201; Skolverket, 2011, s. 37). Demokrati och jämlikhet sågs som grundläggande för skolväsendet och var en central del (Englund, 2005, s. 213), vilket ledde fram till nästa läroplan (Lgr 80), som ytterligare breddade demokratiuppdraget till att minska könsrollerna (A.a., s. 215).

Skolfrågorna under sent 1980-tal, tidigt 1990-tal handlade om valfrihet och individuell kompetens (Englund, 1999, s. 15). *Maktutredningens* (SOU 1990:44) resultat ledde fram till en ny skoldebatt (Skolverket, 2011, s. 37), där kritiken var riktad mot skolans normativa och värderande grund. Debatten handlade om föräldrars valfrihet och monopol på moralisk fostran, vilket inte ansågs skulle tillhöra skolan som uppdrag (Englund, 1999, s. 25-33; Skolverket, 2011, s. 37-38). Istället för att förankra värderingar och normer, så skulle skolan ansvara för elevens individuella utveckling av förmågor och kunskap. Englund förklarade i SOU 1999:93 att debattinnehållet under 1980- och 1990-talet hade utvecklats till att successivt handla allt mer om *"ekonomisk tillväxt, valfrihet och individuell kompetens"* (Englund, 1999, s. 15). I början av 2000-talet vände debatten och åter var det skolans roll att utbilda goda demokrater. För att bilda dessa goda demokrater var skolans värdegrund av stor vikt, något som diskuterades flitigt i samhällsdebatten och ledde fram till *Demokratiutredningen* (SOU 2000:1).

Debatten skulle åter flyttas från att skolan skulle vara medborgarfostrande till att innehålla kunskapsuppdraget valåret 2006, då Jan Björklunds retorik förklarade vikten av vad Alliansen kallade för *"kunskapsskolan"*. Björklund beskrev hur skolan skulle bli bättre på att värna om just kunskapen och utbilda elever till att bli kunskapsfyllda människor, samtidigt som elevers inflytande över skolan skulle minskas (SvD, 2006-02-21; SvD, 2006-09-03; SvD, 2006-11-21).⁶ Debatten handlade om att skolan skulle bli bättre när det kom till kunskapsuppdraget för att komma till stånd med nedåtgående skolresultat, som synts både nu och då i PISA-rapporter. 2010 presenterade Alliansen det nya *"jobbmanifestet"*, vilket även det innehöll kunskapsuppdraget.⁷ Samma år presenterades den nya läroplanen Lgr 11. 2013 fortsatte Björklund att utveckla Alliansens fokus på skolan och kunskapsuppdraget genom att säkerställa att *"[r]esan mot Nobelpris börjar med kunskapsskola"* (Stockholmsbloggen.se, 2013-12-10).

Vi ser här utifrån historien av samhällsdebatten hur de två uppdragen har konkurrerat genom tiderna. Likt en pendel har fokus flyttats mellan dem och lett till att det ena har varit mer framskjutet under en tidsperiod än det andra, och sedan vänt och blivit vice versa.

6 Lidström relaterade till en ny debatt om kunskapsskolan uppstod redan 2002 (Lidström, 2011, s. 5).

7 Björklund uttalade sig på pressträffen att det kommande valet handlade om *"kunskapsskola mot flumskola"* ("Kunskapsskola mot flumskola", Skolvärlden, 2010-08-26).

Att just Alliansen pressat hårt för den nya kunskapsskolan skulle kunna uppvisa ett nytt flyttat fokus från medborgaruppdraget till kunskapsuppdraget, och eftersom de suttit som regering sedan 2006 så skulle detta även kunna speglas i den senaste läroplanen. Frågan jag ställer mig är: syns denna pendelrörelse även i läroplanerna? Hur har läroplanerna formulerats över tid?

2. Teori

I detta kapitel kommer jag att beskriva mitt teoretiska ramverk, hur skolan har ett tudelat uppdrag. Jag kommer härleda detta till relevant tidigare forskning om läroplanens betydelse – läroplansteori, samt existerande analyser av läroplaner.

2.1. Det tudelade uppdraget

Bjenning (2010) intervjuade i sin studie lärare, vilka beskrev att skolan helt klart hade ett tudelat uppdrag, något lärarna själva ansåg sig vara en del av, och att dessa lärare även kunde se hur fokus flyttades mellan uppdragen över tid. Bjenning beskrev också delar av läroplaner, där hon konstaterade att dessa minsann klart visar att det finns ett tudelat uppdrag (Bjenning, 2010, s. 15). Bjennings studie handlade inte om läroplaner då hennes studie undersökte det tudelade uppdraget som något som genomsyrar skolan. Min studie kan således ses som något kompletterande och fördjupande till Bjennings.

Medborgaruppdraget handlar om att fostra morgondagens elever och unga till att inte bara föra demokratin vidare, utan också att aktivt delta i demokratin så att den utvecklas (Skolverket, 2000). Fokus ligger på den demokratiska värdegrunden, där elever ska fostras till att bli toleranta, respektfulla och solidariska. Skolans verksamhet ska därmed främja elevers demokratiska kunnande och deltagande för att elever ska bli goda demokrater som förstår de demokratiska värderingarna och innebörden av en demokrati i såväl teori och praktik.⁸ Detta uppdrag handlar således om något mer objektivt och kollektivt för att alla ska ha en gemensam och liknande värdegrund. Även om det uppdraget handlar mer om normer och värderingar så uppvisar uppdraget en typ av konkretisering av det genom praktiskt tillämpning, alltså ett direkt deltagande i demokratiska processer. I boken *Med demokrati som uppdrag – En temabild om värdegrunden* (Skolverket, 2000) beskrevs skolans demokratiska värdegrundande uppdrag, i vilken den dåvarande aktuella läroplanen (Lpo 94) analyseras i sökandet efter vad den demokratiska värdegrundande uppdraget har för relation till skolans verksamhet.

Kunskapsuppdraget handlar om att elever skall fostras till att förverkliga sig som individ genom utveckling av deras förmågor och färdigheter, samt att bli ansvarsfulla. Det är just individen som

---

⁸ Medborgaruppdraget är också känt som demokratiuppdraget, medborgarfostrande eller det medborgaruppfostrande.

står i fokus, i relation till drivet att utveckla individuell kompetens hos varje individ för att eftersträva en ekonomisk tillväxt (Englund, 1999, s. 15). Kunskapsuppdraget syftar också på att stärka landets internationella konkurrenskraft (Lidström, 2011, s. 5). Detta uppdrag har alltså fokus på just kunskap och innehåller en mer subjektiv och individuell syn på hur en blir en del av samhället. Detta uppdrag handlar mer att förbereda elever för antingen ett yrkesliv eller en fortsatt utbildning. Uppdraget behandlar individualisering där alla typer av ämnen som leder till en egen personlig utveckling när det kommer till kunskap i form av yrke eller fortsatt utbildning innehålls. Såsom musik eller allt som får individen att utvecklas för sin egen skull. Alltså ett mer subjektivt uppdrag som, även om det i längden lika gärna betyder en kollektiv nytta, fokuserar på den egna.

2.2. Läroplansteori

När det kommer till läroplaner och analyser av dessa så avses *läroplansteori*, inom vilket den första frågan är: Hur kan vi organisera vårt vetande, så att vi kan lära ut det? (Lundgren, 1981, s. 16). För att härleda detta finns det tre nivåer i en läroplan: den första avser hur värderingar, kunskaper och erfarenheter väljs ut och organiseras (A.a., s. 21); den andra avser frågor relaterade till den konkreta styrandet av en utbildning (A.a., s. 22); och den tredje avser frågor kring hur en konkret läroplan och ett konkret läromedel styr den faktiska undervisningsprocessen (Ibid.).

Ulf P. Lundgren, som bland annat var Skolverkets första generalsekreterare har forskat om utbildningspolitik i ett historiskt perspektiv och beskrev i sin bok från 1989 hur läroplanerna, rent språkligt, har innebörden av att beskriva "*i vilket utbildningens mål, innehåll och fördelning av tid anges*" (A.a., s. 21). Lundgren beskrev läroplansforskning som "*hur utbildningsprocessers mål, innehåll och metodik formas i ett visst samhälle och en viss kultur*" (A.a., s. 20). Lundgren talade om ordvalet *curriculum* och dess innebörd, något som även Tomas Englund diskuterade i sin avhandling *Curriculum as a Political Problem* (1986). *Läroplan* i svenska språket avser själva dokumentet med utbildningens mål, medan engelskans *curriculum*, enligt Lundgren, inte bara är ett faktiskt dokument, utan en filosofi och en idé (Lundgren, 1989, s. 21).

Pontus Sundén hänvisade i sitt examensarbete (2010) också till just läroplansteori, till Lundgren och fortsatte med att förklara hur "*[f]orskning som tar upp skolans fostran ur ett samhällsperspektiv studerar framförallt formuleringsarenan*", bland annat "*relationen mellan skolans fostransuppdrag och kunskapsuppdrag*" (Sundén, 2010, s. 7).

Studiens teoretiska utgångspunkt är just formuleringsarenan och mer precist hur läroplanerna är formulerade. Detta kopplas även samman till den första nivån av en läroplan där något av uppdragen kommer upp till ytan genom dess organisering i läroplanen.

2.3. Tidigare analyser

Analyser av läroplaner sker i alla möjliga avseenden: Manning, et al. (2007) utförde en komparativ studie om naturvetenskapen i skolan med hjälp av läroplanerna Lgr 62 – Lpo 94; Bråten, et al. (2006) studerade pedagogers, elevers och föräldrars olika tolkningar av Lpo 94; Karlsson (2012) analyserade Lgr 11 i intresset av idrott och hälsa; Alm och Jansson-Nilsson (2012) gjorde samma sak ämnet bild; Eurén och Wien (2009) sökte att förstå ”synen på lärande och kunskap inom de olika pedagogiska inriktningarna Reggio Emilia och Montessori samt relatera detta till läroplanen” (Lpo 94).

Analyser som mer avser det som är relevant för min egna studie finns det också flera av. Till exempel utförde Joakim Ekman och Lina Pilo en kort analys av *Lgr 62, Lgr 69, Lgr 80* och *Lpo 94* i sin bok *Skolan, demokratin och de unga medborgarna* (2012). Deras analys skrapade på ytan av vad dessa läroplaner beskriver i form av medborgaruppdraget, där de bland annat förklarade hur Lgr 62 och Lgr 69 innehöll mycket ”politisk aktivitet” (Ekman & Pilo, 2012, s. 54-55).

Maria Olsons skrev *Vilka medborgare skulle skolan fostra då? Och nu?* (2004), där hon sökte att jämföra skolans medborgarfostran som den uttrycks i 40-talets och 90-talets styrdokument. Olson menade att det skett en förändring i hur skolan som institution fostrat demokratiska medborgare. Där 40-talets styrdokument behandlade det fostrande för att förbättra den inhemska demokratin, syftade 90-talets styrdokument till att skola elever till att bli integrerade med demokratin och utveckla demokratiska värderingar (Olson, 2004, s. 132-133). Fokus hade även flyttats till att rusta elever för arbetsmarknaden, medan fokus på 40-talet var att skapa aktiva medborgare. Att Olson vidare beskrev hur ”skolan [ses] nu snarare som en efterföljare till samhällsutvecklingen än en föregångare till den” när det kom till läroplanerna (Olson, 2004, s. 138), borde uppvisa en liknande förändring även denna studies analys av läroplaner ifall man jämför det med det återblickande kapitlet om samhällsdebatten ovan.

Liknande analyser, men med fokus på andra texter än just läroplaner förekommer också. I sitt examensarbete utförde Pontus Sundén (2010) en analys av idéerna i den nya skollagen med relation till skolans uppdrag att fostra. Sundén tog upp Jens Pedersen, som i sin licentiatavhandling diskuterade hur det skett en förskjutning av värdegrunden i skolans läroplaner, genom att titta på bland annat Lpo 94:

”...medlen för fostran representerade av begrepp som ”överföra, förmedla, förankra, hävda, gestalta” till skillnad från tidigare läroplansdokument som har betonat den sociala gemenskapen och individualisering som vågar att nå målet. Pedersen konstaterar att ”individualisering ser ut att ha förvandlats till individualism...”” (A.a., s. 11).

Simon Lindström utförde i sitt examensarbete (2011) en kvalitativ textanalys för att undersöka användningen av begreppet ”kunskap” i skoldebatten. Han beskrev hur en regering har sin egna agenda med hur de ska ”omstrukturera samhället”, i vilket skolan och läroplanen fyller en funktion (Lindström, 2011, s. 5). Lindström underströk hur första kapitlet av Lgr 11 behandlade vart värdet i skolans uppdrag ligger, vilket han jämförde med Lpo 94, och hävdade att kunskap hade ”fått en mer framträdande roll”, genom att titta på formuleringen av grundvärdet (Ibid.).

Johansson och Forslid beskrev också skillnader mellan läroplaner, även de Lpo 94 och Lgr 11, där de hävdade att det senare lade ytterligare tyngd på skolans demokratiska uppdrag (Johansson & Forslid, 2012, s. 3; jfr. Bjenning, 2010; Lidström, 2011). Johansson och Forslid beskrev i sin studie att det istället var värderingar och medborgarskap som tagit mer plats (Johansson & Forslid, 2012, s. 3). Johansson och Forslids studies resultat skiljer sig alltså från Lindström, trots att de båda studierna analyserar samma läroplaner. Hur är det egentligen?

Ingen av ovan nämnda studier har haft i syfte att undersöka hur läroplanerna formulerar skolans tudelade uppdrag *över tid*. En del av dem gör en analys av en läroplan, eller de som gör en analys av skillnader i läroplaner emellan har inte samma historiska fokus, eller delar inte fokus på de båda uppdragen, utan endast det ena av dem. Detta skapar en inomvetenskaplig lucka som jag har för avsikt att fylla med denna studie.

3. Metod

I detta kapitel beskrivs först mina idealtyper, vilka är två till antalet, och kommer att användas som ett verktyg för klassificering av mina tre analysenheter – det vill säga läroplanerna. I det efterföljande avsnittet presenteras mitt analyschema, vilket innehåller mina idealtyper, deras fokus och sökord samlade i en tabell. Därefter kommer en genomgång av först den kvalitativa analysens uppbygg och sedan den kvantitativa. I de två sista avsnitten presenteras analysenheterna, samt frågeställningarna.

3.1. Idealtyper

Min analys avser inte att undersöka läroplanerna som någon beroende variabel, snarare handlar det om en typ klassificering av texten, och för att klassificera innehållet används idealtyperna (Esaiasson, et. al, 2012, s. 211). Det är intill regel att använda sig av idealtyper vid textanalyser (Amner & Wetterlund, 2011; Blomberg & Bak, 2008; Derefeldt & Thulin, 2013; Sundén, 2010; Jacobsson, 2013). En idealtyp är inte något som nödvändigtvis existerar, utan utgör istället en typ av *extremfall*, och används för att förenkla och generalisera (Esaiasson, et al., 2012, s. 140). Vid val av idealtyper gäller det att de är så uttömmande som det bara går, samt att de inte överskrider varandra.

De ska därmed vara två så olika fall som får med så mycket som möjligt. Valet av mina idealtyper utgår ifrån tidigare forskning som har visat att skolan har ett tudelat uppdrag; *medborgaruppdraget* och *kunskapsuppdraget*.

Hänvisningar och formuleringar som härleds till medborgaruppdraget handlar om en mer normerande och värdegrundande utbildning och fostran. Kunskapsuppdraget behandlar snarare just kunskap, vilket går hand i hand med erfarenheter och förmågor. Gränsen mellan uppdragen i form av hur läroplanerna formulerar något av dem går mellan värderingar och kunskap, samt något som är för allas gemensamma, kollektiva nytta och det som är mer för den individuella nyttan och utvecklingen.

3.2. Analysschema

I tabell 1 presenteras dels mina två idealtyper, deras fokus, men också de sökord jag kommer att leta efter och räkna i den kvantitativa innehållsanalysen.

Tabell 1. Analysschema.

Idealtyp	Sökord	Fokus
Medborgaruppdraget	Demokrati, värdering(ar), solidaritet, delta(gande)	Med en demokratisk värdegrund fostra elever till solidariska, goda demokrater. En gemensam grund och bildning för allas lika respekt och värdegrund.
Kunskapsuppdraget	Kunskap(er), förmåga(/-or), ansvar, färdighet(er)	Individen och den egna personlighetsutvecklingen och självförverkligandet för vidare studier, förberedande av yrkesliv.

3.3. Kvalitativ innehållsanalys

För att kunna undersöka värdegrunden bakom läroplanerna och vilket uppdrag som de kan tänkas fokusera på, samt kunna tolka innebörden av läroplanen, genomför jag en kvalitativ innehållsanalys (Esaiasson, et. al, 2012, s. 214). Tillvägagångssättet för att kunna härleda vad läroplanerna fokuserar på, är hur formuleringar skrivits fram i dem och de behövs därmed läsas igenom aktivt flera gånger på olika sätt: sakta, snabbt; på djupet och på ytan (Esaiasson, et. al, 2012, s. 210). Allt för att reducera riskerna att något ska gå en förbi. Läroplanerna kommer först att läsas några gånger neutralt i sökandet efter något av uppdragen. Därefter läses varje läroplan ett antal gånger till med det ena uppdraget i fokus, och sedan det andra. Läsningen kommer att gå från äldsta läroplan till

yngsta, och tvärtom.

För att kunna göra slutsatsdragning väljer jag ett öppet förhållningssätt. Det öppna förhållningssättet innebär egentligen att jag har definierat mina två idealtyper och därefter kommer att utföra min analys (A.a., s. 217), utan att definiera ytterligare slutsatsdragning. Detta kan vanligtvis riskera problematik med sidospår och hade dessa analysenheter varit en heterogen grupp av texter hade detta kunnat bli ett större problem, men eftersom studien snarare är anpassad efter en analys av läroplanerna så är riskerna för sidospår och annan problematik minimerad (A.a., s. 218). Läroplanerna skiljer sig en del mot annan typ av text då det inte riktigt existerar argument som underbygger motiv. Enligt Borgström & Boréus (2005) är fem element väsentliga i texttolkning: *texten, avsändaren, mottagaren, kontexten, och uttolkaren*. Det innebär att den här studien använder en tolkningsstrategi som utgår från uttolkaren: *texten betyder "det uttolkaren ser att den betyder"* (A.a., s. 25), vilket återkopplas till mitt öppna förhållningssätt.

Jag kommer att söka efter formuleringar som berör något av uppdragen genom vad som beskrivs vara för individen (kunskapsuppdraget), kontra gemenskapen (medborgaruppdraget). Avser ett ämne att gemensamt leda till en förståelse för till exempel allas gemensamma rättigheter, och hur detta skall bilda elever, så är det medborgaruppdraget. En formulering som berör den egna utvecklingen för sin egna framtid berör kunskapsuppdraget.

3.4. Kvantitativ innehållsanalys

För att komplettera resultaten i den kvalitativa innehållsanalysen kommer jag även att utföra en kvantitativ innehållsanalys genom att räkna ett antal utvalda sökord som är klassificerade efter varje idealtyp. Denna metod att kvantifiera data används inom många fler områden (Jacobsson, 2014; Johansen, 2006; Manning, et al., 2007; Nordlund, 2008). Jag kommer att räkna hur många gånger mina utvalda sökord uppkommer - se analyschema (tabell 1). Genom att kvantifiera ord kan jag härleda vikten av något av uppdragen. Säg att inledningen i en av läroplanerna understryker det ena uppdraget som något av väldigt stor vikt, men sedan visar antalet sökord av det uppdraget att det inte alls är av den vikt som tidigare påstods. Alternativet att det bekräftar den kvalitativa analysen. Att dessutom kunna visa siffror på en eventuell skillnad är också av vikt för min studie. När orden väl är räknade så kommer de att ställas i relation till antalet ord i hela läroplan. Jag har tillgång till digitala kopior av läroplanerna, vilket förenklar beräkning av såväl sökorden som en totala mängden. Det är av stor vikt att kvantifieringen sker genom att skapa en procentuell andel av materialet då läroplanerna skiljer sig i längd. Lgr 80 är betydligt längre, drygt fyra-fem gånger så lång, och innehåller därmed proportionerligt lika många ord. Utan att beräkna antalet ord i form av andel procent.

Sökorden ses även som prefix eller suffix till flera ord som är av intresse – att ordet delar så kallat *ordstam*. Till exempel färdigheter som också är av intresse vid färdighet. Eller hur deltagande hör hemma i kombination med andra ord såsom medborgardeltagande, eller där ord som demokrati eller kunskap kommer i relation till andra ord. Antal ord från hela texten avser inledning och de följande styrande kapitlen. Därmed ingen innehållsförteckning, tryckinformation eller upphovsrättsinformerande ord. Lgr 11 innehåller även alla kursplaner, vilket ledde till att antalet ord sträckte sig över 66 000, vilket är en hel del mer än den faktiska läroplansdelen som uppgår till runt 4000 ord. Jag har därmed klippt bort alla kursplanerna från Lgr 11. Jag kommer att räkna ord på två vis: ett manuellt och ett automatiskt. Det manuella går till så att jag öppnar vardera läroplan som digital kopia i PDF-format och använder sökverktyget för att hitta varje ord, och dess konstellationer, och räknar dem för hand. Därefter använder jag ett automatiskt verktyg via kommandorad som skriver ut hur många gånger angivet ord uppkommer. Stämmer inte antalet så undersöker jag om det kan handla om mellanslag, att orden har separerats med bindestreck, om det finns ett komma eller en punkt efter ordet, om det är ensamt eller dubbellord, och så vidare, tills de stämmer.

Sökorden har hämtats genom att undersöka vilka ord som har kommit på tal i tidigare forskning, den tidigare samhällsdebatten, samt genom en initial läsning av läroplanerna. Till exempel beskrev Skolkommitténs betänkande *Inflytande på riktigt* (SOU 1996:22) det medborgarfostrande uppdraget med bland annat *deltagande* – detta tillsammans med nyliga debatten om minskat inflytande i skolan ledde till *delta*. Solidaritet innebär ett *”kollektivt ansvar och inbördes gemenskap”* och återspeglar väldigt väl det fokus som medborgaruppdraget har (*Solidaritet*, Wikipedia). Likaså är *värdering* en bra reflektion av detta uppdrag och det som skiljer de båda uppdragen åt. *Demokrati* är något självskrivet då *demokratiuppdraget* anses vara en synonym till medborgaruppdrag och är ordagrant folkets styre.

Ovan nämndes Lindström och hur han i sin studie använt sig av nyckelordet *”kunskap”* i sitt sökande i skoldebatten, och jag kommer att återanvända det. Kunskapsuppdraget handlar om att främja individens *förmågor* och utveckla varje individs *färdigheter*, vilket leder till de orden som val. Där medborgaruppdraget behandlar deltagande behandlar kunskapsuppdraget snarare *ansvar*. Detta uppvisas genom att eleven skall ta ansvar för eget lärande, för sitt egna utvecklande och självförverkligande.

3.5. Analysenheter

Jag kommer här att kort fortsätta tillbakablicken som rör de tre senaste läroplanernas tillkomst, vilka är mina tre analysenheter.

Valet av analysenheter i form av läroplaner kommer från att de är skolans ledande styrdokument, vilka innehåller skolans mål och bakomliggande filosofi som genomsyrar skolans verksamhet. Lindensjö och Lundgren (2002) härledde hela den svenska skolans historia till ”...*hur de demokratiska idéerna leder till en förändrad relation mellan stat och samhälle*” (Lindensjö & Lundgren, 2002, s. 55). Hur ”[g]runden för det moderna utbildningssystemets tilltro har varit dess koppling till samhälls- och arbetsliv; dess nytta” (A.a., s. 132). Därmed visar det upp läroplanens position som styrdokument för skolan där samhälle och stat möts.

Lgr 80. Mål och riktlinjer för grundskolan.

Ersatte Lgr 69 och utfärdades av den borgerliga Fälldin-regeringen den 14 februari 1980.⁹ Denna läroplan var något radikal och upplöste bland annat skolans tidigare mål med att vara ”*objektiv, saklig och allsidig*” (Skolverket, 2011, s. 37). Skolan skulle inte längre vara neutral, utan demokratin var något självuppfyllande och av så stor vikt att skolan skulle ha som mål att fostra elever till att värdera och respektera den. En av de större skillnaderna var att engelska åter skulle påbörjas från och med årskurs 4, samt att betyg inte skulle sättas fören i årskurs 8 och 9.

Lpo 94. Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet.

En kommitté tillsattes av regeringen den 14 februari 1991 för att utreda, samt lägga fram, nya läroplaner. Kommittén fick omfattande direktiv, men samma år skedde ett regeringsskifte och kommittén fick en ny sammansättning, samt nya direktiv (Lindensjö & Lundgren, 2002, s. 105).¹⁰ Mindre än ett år efter de nya direktiven lämnade kommittén ut sitt slutbetänkande, och i juni 1993 lade Bildt-regeringen fram två propositioner om ny läroplan (A.a., s. 106).¹¹ Dessa ledde sedan fram till två läroplaner: *Läroplanerna för det Obligatoriska skolväsendet och de Frivilliga skolformerna* (Lpo 94 och Lpf 94). Dessa sattes i bruk efter beslut den 1 juli 1995. Läroplanen innehöll nu en mer ”*allmänt formulerad*” demokratifrämjande mål (Skolverket, 2011, s. 38).

---

⁹ Fälldin-regeringen bestod av en koalition mellan Centerpartiet, Moderata samlingspartiet och Folkpartiet.

¹⁰ Ingvar Carlsson (S) var statsminister från 1986 till 1991, då Carl Bildt (M) tog över. Dagen efter valet 1991, den 16 september, lämnade Carlsson in sitt entledigande. Dagen efter det lade Bildt fram förslag på ny regering.

¹¹ Bildt-regeringen bestod av Moderata samlingspartiet, Centerpartiet, Folkpartiet och Kristdemokratiska samhällspartiet.

Lgr 11. Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.

Reinfeldt-regeringen,¹² med Jan Björklund som utbildningsminister, presenterade den nya läroplanen under en presskonferens den 11 oktober 2010 och ersatte Lpo 94 vid höstens terminstart 2011 (Utbildningsdepartementet, 2010-10-11). En stor skillnad jämfört med Lpo 94 var att samtliga kursplaner bakades in ihop med läroplanen – dessutom infördes en ny betygsskala.

3.6. Frågeställningar

För att få så uttömmande svar som möjligt har jag strävat efter att formulera så enkla frågor som det bara går, men som ändå ger en klar bild på syftet av min studie:

1. Har fokus på skolans tudelade uppdrag förändrats över tid; har olika uppdrag haft mer eller mindre fokus i läroplanerna?
2. Finns det skillnader av fokus på kunskapsuppdraget mellan läroplanerna?
3. Finns det skillnader av fokus på medborgaruppdraget mellan läroplanerna?

4. Resultat

Resultaten kommer att presenteras på följande vis: först i form av två tabeller (tabell 2 och 3) som är resultaten från den kvantitativa innehållsanalysen. Därefter följer de kvalitativa innehållsanalyserna där varje analysenhet har varsitt avsnitt. Dessa avsnitt avslutas med en gemensam sammanfattning där både den kvalitativa och den kvantitativa innehållsanalysen kopplas ihop. Det sista avsnittet gör en sammanställning av alla läroplaners resultat och leder fram till det slutgiltiga resultatet för studien.

Om inte annat skrivs ut, innebär endast ett sidonummer i referensen att det är just den sidan i aktuell läroplan.

4.1. Resultat för kvantitativ innehållsanalys

Över tid så har de flesta sökorden som jag har operationaliserat minskat i samtliga läroplaner (se tabell 2), samtidigt som deras andel har ökat (se tabell 3). Alla sökorden gällande medborgaruppdraget, förutom *solidaritet*, minskade radikalt från Lgr 80 till Lpo 94 för att sedan plana ut i Lgr 11. Av kunskapsuppdragets sökord så var det *färdighet* och *kunskap* som minskade som störst. *Kunskap* kom tillbaka i och med Lgr 11, medan *färdighet* fortsatte att sjunka till att endast förekomma två gånger i Lgr 11.

---

12 Även den bestod av en koalition med Moderata samlingspartiet, Centerpartiet, Kristdemokraterna och Folkpartiet.

Kunskapsuppdraget har enligt resultatet i tabellerna 2 och 3 alltid varit det mer framträdande, och även ökat sin andel ord – från Lgr 80 till Lgr 11 med 298 procent, och 1,93 procentenheter. Medborgaruppdraget har även det gått framåt, men marginellt då från början haft en liten andel av läroplanernas totala text. Dock har även det ökat jämfört med sig självt från Lgr 80 till Lgr 11 med 222 procent, men 0,33 procentenheter.

Tabell 2. Ord per läroplan.

	Demokrati	Värdering	Solidaritet	Delta	Kunskap	Förmåga	Ansvar	Färdighet
Lgr 80	18	20	3	9	70	13	48	49
Lpo 94	10	6	4	3	53	27	37	4
Lgr 11	10	8	4	3	68	20	32	2

Tabell 3. Summan av alla ord per uppdrag, samt hur stor andel de utgör av hela läroplanen.

Läroplan (sidor)	Medborgaruppdraget (%)	Kunskapsuppdraget (%)
Lgr 80 (18617)	50 (0,27%)	180 (0,97%)
Lpo 94 (4372)	23 (0,53%)	121 (2,77%)
Lgr 11 (4194)	25 (0,60%)	122 (2,90%)

4.2. Lgr 80

”Kunskaper, färdigheter, normer och värderingar skall genom skolans försorg inte endast föras vidare från en generation till nästa utan även aktivt bearbetas och vidareutvecklas.” (Lgr 80, s. 15)

I första kapitlet *”Skolans mål”* beskrivs det hur *”människan är aktiv, skapande, kan och måste ta ansvar och söka kunskap för att i samverkan med andra förstå och förbättra sina egna och sina medmänniskors livsvillkor”* (s. 15). Skollagen citeras, vilket i sin tur förklarar att skolan

”genom samhällets försorg [ska] bedrivna undervisningen av barn och ungdom har till syfte att meddela eleverna kunskaper och öva deras färdigheter samt i samarbete med hemmen främja elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvarskännande samhällsmedlemmar.” (Skollagen 1 §)

Att elever *”får goda kunskaper och färdigheter”* är en *”huvuduppgift för skolan”*, och genom *”skolarbetet och i samarbete med hemmen stimulera elevernas verksamhetslust och fostra dem till*

ansvar, till goda arbets- och fritidsvanor [...]" (s. 15). Tonvikten på grundläggande kunskaper som "[u]nder den praktiska arbetslivsorienteringen skall [ge] alla elever [...] ökad kännedom om arbetets värde och om arbetslivets villkor" avser att "ge alla elever en god start" (s. 15).

Det är genomgående i Lgr 80 att hemmet och skolan skall ha ett nära samarbete, något som aktualiseras då "[e]leverna tillägnar sig kunskaper och färdigheter även utanför skolan. Redan då de kommer till skolan har de kunskaper och erfarenheter men också vetgirighet och nyfikenhet." Något som skolan måste knyta an till i sitt arbete, samt fördjupa (s. 16). Men åter till att skolan skall säkerställa en gemensam grund, så är detta samarbete till för båda parter skull, men där skolan skall stödja "[e]leverna [att] få insikt i centrala begrepp och sammanhang som kan bilda grunden för deras kunskapsutveckling" (s. 16). Elever ska bli analytiska människor som inte blir fast i sin bakgrund (s. 16), något som antas hämma utvecklingen av icke-toleranta medborgare, genom att "[s]kolan kompletterar hemmets påverkan och fostran" (s. 19), samt att eleven "lär sig att behärska grundläggande begrepp och förstå övergripande sammanhang" (s. 16). Kunskap och demokrati kopplas samman, och det beskrivs hur värderingar och utbildning är ett gemensamt samarbete med hemmet:

"Skolan skall genom skolarbetet och i samarbete med hemmen stimulera elevernas verksamhetslust och fostra dem till ansvar, till goda arbets- och fritidsvanor och till ett demokratiskt handlingsätt." (s. 15)

Samarbetet mellan skolan och hemmet ska tillsammans värna om, och utveckla till, att bli goda demokrater och ansvarstagande människor (s. 19). "Skolans verksamhet skall vara ett stöd för hemmet i en fostran utformad efter de grundläggande demokratiska värde ringarna i vårt samhälle" (s. 26). Det innebär också att samarbetet medför "ett medansvar för att barnen utvecklas till demokratiska och ansvarstagande människor" (s. 19). "Hemmet har det primära och huvudsakliga ansvaret för elevernas fostran", men skolans verksamhet ska vara till ett stöd för elevers fostran till gemensamma normer, vilket ska "överbrygga vissa motsättningar" (s. 26).

I kunskapsuppdraget är individen det centrala och Lgr 80 berättar hur:

"Individualisering måste så långt det är praktiskt möjligt få präglar arbetet. Den innebär en anpassning av stoffet till olika elever, en intresseindividualisering. Den innebär också att olika elever får olika lång tid för att lära sig något. Ett och samma arbetssätt passar inte alla elever. Också arbetssättet måste individualiseras inom de ramar som kravet på en allsidig träning ger. Det finns inget studiesätt, som är det bästa för alla elever. Just genom att arbetssätt och uppgifter individualiseras kan eleverna lära sig inse samarbetets värde. Var och en inom en grupp bidrar inom ett tema eller

projekt med olika insatser för att producera ett gemensamt resultat. Därigenom kan eleverna också lära sig förstå att olika arbetsuppgifter har samma värde. Alla behöver allas hjälp för att gruppen eller klassen skall åstadkomma ett bra resultat.” (s. 52)

Lgr 80 beskriver också hur:

”Det kan innebära individuella arbetsuppgifter eller skilda uppgifter för olika grupper. Med utgångspunkt i ett historiskt perspektiv måste arbetet ha en konkretisering i nutiden och en inriktning mot framtiden för att ge eleven god beredskap att möta ändrade förutsättningar och nya krav.” (s. 17)

Skolans reproducerande roll ska inte bara föra vidare samma sak, utan det handlar också om ett aktivt utvecklande:

”Kunskaper, färdigheter, normer och värderingar skall genom skolans försorg inte endast föras vidare från en generation till nästa utan även aktivt bearbetas och vidareutvecklas.” (Ibid.)

Det gäller att bygga ett gott fundament för elever där de får möjlighet till fortsatt utbildning (Ibid.). Varje individ har rätt att ta plats, vilket beskrivs genom att *”[s]kolan har [en] skyldighet att ta väl hand om alla elever och att stödja och uppmuntra envar att utveckla sin förmåga och sina intressen”* (s. 16). Detta beskriver en individualitet hos var och en och ett självförverkligande hos dessa, där deras intressen och förmågor har rätt att ta plats för att kunna utvecklas och bli till något större.

I *”Riktlinjer för arbetet”* och elevers *fria aktiviteter* härleds skolans tudelade uppdrag i form av *”elevers verksamhetsbehov”, ”elevers egen föreningsverksamhet”* och *”deltagande i skolans beslutsprocesser”*, dessa med avsikt att förbättra elevers individualiseringsmöjligheter (s. 23). Elever ska få utlopp för att stärka och utveckla sin sociala ansvarskänsla och sammanhållning (s. 24). Det berättar om hur skolan måste ha en samverkan med näringsliv, något som bör ske genom stöd, studiebesök/exkursioner, eller praktik på arbetsplatser (s. 28-29). Lärare ska även kunna ta till kompletterande hjälp av olika typer av yrkesgrupper, samt att det finns en aktiv relation med arbetsförmedlare (s. 29-30). Något som får skolan och hemmets relation att återkomma:

”Föräldrar är en tillgång i skolans arbete genom att de representerar en stor fond av erfarenhet och kunskap om olika yrken och verksamheter i samhället. De kan därmed aktivt bidra till elevernas utbildning genom att berätta om olika verksamheter, informera om sitt arbete, om hobbies och föreningar, underlätta studiebesök, ställa sig till förfogande för intervjuer eller organisera grupper under fria aktiviteter.” (s. 27-28)

Det är just genom denna typ av arbetslivsorientering som elever ska kunna tillskansa sig kunskap om verksamhetsområden, yrkesgrupper, självförverkligande och vad arbetet har för nyckelroll både för en själv och för samhället som helhet (s. 30).

”I skolan skall eleverna i olika ämnen få möjligheter att bearbeta sina erfarenheter, så att dessa kan bidra till ett väl övervägt studie- och yrkesval. [...] Arbetslivsorienteringen är liksom övrig studie- och yrkesorientering i vid mening en angelägenhet för alla i skolan. Den skall i olika former ingå i skolans verksamhet från första till sista årskursen och i övergången från skola till arbetsliv.” (s. 30)

Det förklaras också hur arbetslivsorienteringen skall utgå från en gemensam grund för alla:

”Arbetslivsorienteringen skall liksom skolans övriga verksamhet motverka sådana begränsningar i studie- och yrkesvalet, som beror på traditionellt könsrolls- och statustänkande eller social och kulturell bakgrund. Den skall inriktas mot jämställdhet mellan könen i familj, arbetsliv och samhälle i övrigt.” (s. 30)

Lgr 80 går faktiskt så långt att det i klartext förklaras hur etiska normer och den egna utvecklingen, inte bör tvingas in av föräldrar i frågan om barns fostran (s. 19-20). Personlig utveckling i form av värderingar och etik ska genomgå av diskussioner och förståelse för att mål och förverkligande inte alltid är det enklaste att nå, utan kan stå i kollision med andras. Men *”[a]tt vara till nytta, att erkännas för sin egen skull, att få ta ansvar är påtagliga och grundläggande behov för alla barn”* är också ett fokus för skolan och vuxna (s. 20).

Det säkerställs tidigt i Lgr 80 hur skolan har en *”skyldighet att ge eleverna ökat ansvar och medinflytande...”* (s. 15), vilket leder till vikten av att elever skall ges en inblick i näringslivet eftersom *”medverkan i skolans inre arbete [vilket] kompletterar [...] arbetslivsorientering”* (s. 47). Skolan skall ge elever insikt i en mängd ämnen för att de ska vara väl förberedda för samhällets krav och möjligheter, båda som avser elever på både ett individuellt, och ett kollektivt plan, och därmed lägga en gemensam grund för alla. Dessa ämnen avser olika typer av samhällsfrågor, av vilka dessa är relevanta för studien: *”stora samlevnadsfrågor”, ”internationella frågor”, ”ekonomiska frågor”, ”arbetslivs- och arbetsmarknadsfrågor”, ”invandrarfrågor”, samt ”lag och rätt”* (s. 17).

Demokratiska värderingar innebär också vetskapen om skyldigheter genom respekt för lagar och föreskrifter (s. 19). *”Grundskolan är en del av samhället. Läroplanen speglar demokratins samhällsyn och människosyn”* och *”[s]kolans innehåll och arbetssätt måste vara så utformat att det befrämjar denna samhälls- och människosyn”* (s. 15). Det i samband med hemmet och skolans samarbete betyder att det är viktigt *”att även föräldrarna accepterar och söker främja demokratins principer och regelsystem. Därigenom kan barn och ungdomar få uppleva att hemmet och skolan*

är delar av samma omvärld” (s. 19).

Lgr 80s avsnitt om fostran avser nästan helt och hållet medborgaruppdraget och säkerställer att:

”Skolan skall fostra. Det innebär att skolan aktivt och medvetet skall påverka och stimulera barn och ungdomar att vilja omfatta vår demokratis grundläggande värderingar och låta dessa komma till uttryck i praktisk, vardaglig handling. [...] Att väcka respekt för sanning och rätt, för människans egenvärde, för människolivets okränkbarhet och därmed för rätten till personlig integritet är en huvuduppgift för skolan.” (s. 18)

Skolan har som huvuduppgift att *”fostra [elever] till ett demokratiskt förhållningssätt”* (s. 15). Det innebär att problematik ska lyftas fram för att öka förståelse och tolerans hos varje individ:

”I våra gemensamma, grundläggande värderingar ryms många problem och konflikter. Kollisioner mellan mål och verklighet bör inte döljas bakom utslätade formuleringar. Frågor om konflikter, deras orsaker och lösningar skall lyftas fram i samtal och diskussioner i många sammanhang. Skolan skall aktivt påverka barnen att ta ställning i dessa frågor.” (s. 20)

Skolans roll blir därmed att aldrig *”ställa sig neutral eller passiv i fråga om det demokratiska samhällets grundläggande värderingar. Skolan måste i stället medvetet verka för dessa värderingar och fostra eleverna till att respektera dem”* (s. 21). Medborgarkompetens innebär inte bara tolerans och respekt utan också en förståelse för det praktiska, vilket innebär elevers *”deltagande i skolans beslutsprocesser”* (s. 23). Detta deltagande skall främja vidare deltagande i organisationer och föreningar, vilka spelar stor roll i svensk demokrati (s. 28). *”Skolan kan emellertid stödja och aktivera föreningsarbetet genom att låta föreningarna medverka i olika sammanhang”* (s. 47).

Sammanfattningsvis

Lgr 80 beskriver i huvudsak ett fokus på kunskap och ett främjande och utvecklande av det, samt erfarenheter och förmågor. Medborgaruppdraget kommer helt klart också på tal, men är snarare något som genomsyrar hela läroplanen och förklarar hur elever skall förhålla sig demokratiskt till saker och ting, samt bli öppna för skillnader som finns i såväl kultur som socioekonomisk klass.

Den kvantitativa studien visar att 0,28% av alla ord behandlar medborgaruppdraget, medan 0,97% behandlar kunskapsuppdraget. Detta bekräftar i det stora hela den kvalitativa studien som alltså uppvisar ett mer utbrett fokus på kunskapsuppdraget i form av hur detaljerat det beskrivs och hur läroplanen är formulerad.

4.3. Lpo 94

”Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära. Skolan verkar i en omgivning med många kunskapskällor. Strävanden skall vara att skapa de bästa samlade betingelserna för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutveckling.” (Lpo 94, s. 7)

Det första avsnittet i det första kapitel Lpo 94 är titulerat ”Grundläggande värdering” och innehåller hur skolans verksamhet ska genomsyras av demokratiska värderingar och att det är upp till skolan att förankra dessa hos eleverna. Även om Lgr 80 säger det med andra ord så inleds Lpo 94 med att säkerställa hur *”[d]et offentliga skoväsendet vilar på demokratins grund”* (s. 3). Skolan lägger därmed ett fundament av demokratiska värderingar, vilket ska genomsyra skolgången såväl enskilt som gemensamt. Lpo 94 går lite djupare när det kommer till medborgaruppdraget, jämfört med Lgr 80 och förklarar att skolan skall säkerställa *”solidaritet med svaga och utsatta”* (s. 3 och 4). Det fortsätter med allas lika rätt och hur framlänksfientlighet skall *”bemötas med kunskap [och] öppen diskussion”*; *”skolan skall vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram”* (s. 3 och s. 4). Det är skolans uppgift att förmedla och förankra dessa, våra samhälleliga, grundande värderingar. Det är härpå vårt *”samhällsliv”* vilar, menar Lpo 94 (s. 3).

Elevers utbildning skall utveckla eget deltagande och förståelse vilket skall ingå i överföringsprocessen som är vårt kulturarv, men också leda till ett förberedande, en *”gemensam referensram”* för att bli den del av samhället (s. 5). Skolan skall inte bara lära ut demokrati och dess värderingar i teorin, utan:

”Undervisningen skall bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den skall utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar.” (s. 5)

Även detta är något som beskrivs med andra ord i Lgr 80 när det kom till skolans skyldighet till elevers deltagande och inflytande (Lgr 80, s. 15). Avsnittet *”Elevers ansvar och inflytande”* beskriver direkt hur *”[d]e demokratiska principerna [är} att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig, [vilket] skall omfatta alla elever”* (s. 13). Men de fortsätter också med att citera skollagen:

”[e]levernas kunskapsmässiga och sociala utveckling förutsätter att de tar ett allt större ansvar för det egna arbetet och för skolmiljön, samt att de får ett reellt inflytande på utbildningens utformning.” (s. 13)

Under kapitel två, *”Mål och riktlinjer”*, återkommer *”normer och värden”*, vilket åter lyfter upp vikten av elevens aktivitet och medvetenhet till att påverka och delta, vilket återkommer i samhällets

värderingar och därför ska praktiseras (s. 8). Riktlinjerna för skolans anställda är att medverka för en känsla av samhörighet hos eleverna, vilket inkluderar ansvar, respekt och solidaritet; *”och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt förhållningssätt”* (s. 8).

Skolans tudelade uppdrag förklaras genom att *”[s]kolan har i uppdrag att överföra grundläggande värden och främja elevernas lärande för att därigenom förbereda dem för att leva och verka i samhället”* (s. 5) Detta inkluderar att förmedla de kunskaper och värderingar som krävs för att de ska bli en del av samhället. *”Elever skall få ta initiativ och ansvar”* (s. 6). Det är vidare

”[s]kolans uppdrag att främja lärande [och] förutsätter en aktiv diskussion i den enskilda skolan om kunskapsbegrepp, om vad som är viktig kunskap idag och i framtiden och om hur kunskapsutveckling sker. Olika aspekter på kunskap och lärande är naturliga utgångspunkter i en sådan diskussion.” (s. 6)

Såväl demokratiska värderingar som kunskap skall komma till tal i praktiska tillämpningar och elever skall sträva mot att utveckla sin egna förmåga till etiska ställningstaganden, som skall grunda sig på personliga erfarenheter och kunskaper (s. 8).

Avsnittet om skolans uppdrag fortsätter sedan med att återgå till hur skolan skall uppmuntra till gemenskap, tolerans och solidaritet, och hur skolans uppdrag förs genom överföringsprocesser och att detta är ett gemensamt ansvar från både skola och hem:

”[s]kolan skall präglas av omsorg om individen, omtanke och generositet. Utbildning och fostran är i djupare mening en fråga om att överföra och utveckla ett kulturarv – värden, traditioner, språk, kunskaper – från en generation till nästa. Skolan skall därvid vara ett stöd för familjerna i deras ansvar för barnens fostran och utveckling. Arbetet måste därför ske i samarbete med hemmen.” (s. 5)

I Lpo 94 så beskrivs inte längre avsnittet om *”skolans uppdrag”* att det är att fostra längre. Kvar står att det är *”att främja lärande där individen stimuleras att inhämta kunskaper”* (s. 5). Fostran och utbildning har fått en *”djupare mening”* och blivit en fråga av att *”överföra och utveckla”*, något som inte helt skiljer sig från Lgr 80, men som ändå för mer precisa formuleringar. Lpo 94 fortsätter att beskriva skolans uppdrag, vilket är:

”att överföra grundläggande värden och främja elevernas lärande för att därigenom förbereda dem för att leva och verka i samhället. Skolan skall förmedla de mer beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensram alla i samhället behöver.” (s. 5)

Något som även uppkommer i Lgr 80 är att beskriva vikten av att elever får möjligheten till att delta

aktivt i skolans beslutsprocesser, men inte beskrivs nu lite annorlunda, där under ”Rättigheter och skyldigheter”, det säkerställs hur :

”inte [är] tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen skall bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den skall utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar.” (s. 5)

Kunskapsuppdragets uppkomst kommer i och med att ”[s]kolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta kunskaper”, något som skall ske gemensamt med hemmet, och innebär i sin förlängning hur varken skolan eller hemmet har ensamrätt över fostran: ”[...] främja elevernas utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar” (s. 5).

Elevers fortsatta lärande och utveckling skall utgå ifrån varje individs bakgrund, vilket innefattar deras kunskap och erfarenheter (s. 4). *Kunskapsbegrepp* är en term som uppstår i Lpo 94 och beskriver vikten av nutidens, och framtidens, samt hur denna utveckling av kunskap bör gå till.

”Kunskap kommer till uttryck i olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet. [...] Skolans arbete måste inriktas på att ge utrymme för olika kunskapsformer och att skapa ett lärande där dessa former balanseras och blir till en helhet.” (s. 6)

Detta leder till en ”*harmonisk utveckling*” som omfattar elevers möjligheter att få utlopp för kunskaper och erfarenheter, vilka kan vara av relevans för elevers framtid. Elever skall sträva mot att ”*få en inblick i närsamhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv*” (s. 15).

”*Kunskaper*” är något som skolan skall ansvara för att eleverna tar till sig och utvecklar; såväl de för dem individuellt, som för dem som en del av samhället i stort, och för en vidare utbildning (s. 9). Dessa mål som skolan skall sträva mot att varje elev skall ta till sig av, är i mycket av individuell karaktär i form av utveckling av bland annat sin tillit till egen förmåga, utvecklande av det sätt att lära, men också att känna tillit till det kollektiva. Elever skall ta till sig av så mycket av skolans kunskap som möjligt för att senare kunna använda dem för att ”*självständigt [kunna] formulera ståndpunkter*”, grundade på dessa, samt lära sig att lyssna på andras argument (s. 9).

”*Studiefärdigheter och metoder att tillägna sig och använda ny kunskap*” är viktiga. Likaså är kritiskt och analytiskt tänkande, och en av skolans huvuduppgifter är att elever skall bilda elever till att se sammanhang (s. 5 och 6). Lärande är nämligen, enligt Lpo 94, för elevens identitetsutveckling. Språk är viktigt just för lärandet och ges en del utrymme. Elever ska därutöver ”*få möjligheter att ta initiativ och ansvar. De skall ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att arbeta självständigt och lösa problem*” (s. 6).

Liksom Lgr 80 så ska eleven få uppleva kunskaper i olika uttryck för sin egna personlighetsutveckling (s. 7). Det beskrivs i Lpo 94 som en:

”harmonisk utveckling och bildningsgång omfattar möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter. Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna skall tillägna sig.” (Ibid.)

Sammanfattningsvis skiljer sig Lpo 94 från Lgr 80 i fler avseenden. Inte nog med att Lpo 94 är kortare, vilket har lett fram till att mycket av formuleringarna har komprimerats och något som beskrevs i kvantitet i Lgr 80 nu beskrivs kortare i Lpo 94. Samma demokratiska förhållningssätt och värdegrund genomsyrar fortfarande Lpo 94, men den beskrivs i andra ord. Kunskapsuppdraget har fått också fått mer fokus och den kvantitativa analysen visar att det faktiskt har tagit väldigt mycket mer plats – lite mer än tre gånger så mycket plats (nu 2,77%). Medborgaruppdraget har även det ökat med nästan det dubbla, vilket även det bekräftar den kvalitativa analysen (nu 0,53%).

4.4. Lgr 11

Precis som Lpo 94 så inleds Lgr 11 med *”Skolväsendet vilar på demokratins grund”* (s. 7). Det skiljer sig däremot därefter genom att istället för att beskriva de rent demokratiska värderingarna, beskriver att skolväsendets utbildning *”syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden”* (s. 7). Utbildningen skall fortfarande *”förankra respekt de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på”* - där de *”mänskliga rättigheterna”* nu är något nytt från Lpo 94, vilket även avser människolivets okränkbarhet, frihet och allas lika värde, men också jämställdhet och solidaritet till svaga och utsatta (s. 7). Avsnittet *”Grundläggande värden”* avslutas med hur det är *”[s]kolans uppgift [...] att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet”* (s. 7). Precis som Lpo 94, förklarar Lgr 11 att all typ av diskriminering ska motverkas, att ingen skall utsättas för den, samt att främlingsfientlighet och intolerans åter ska bemötas med kunskap och öppen diskussion (s. 7). Lgr 11 fortsätter, liksom Lpo 94, att *”[s]kolan ska vara öppen till skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram”* (s. 8). Lgr 11 fortsätter med exakt samma fras som i Lpo 94:

”Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar.” (s. 8)

Målen är att varje elev ska kunna:

”göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter.” (s. 12)

Något som beskriver hur även kunskapsuppdraget är av vikt, även om det demokratiska genomsyras, likt att *”[s]kolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta och utveckla kunskaper och värden”*, precis som i Lpo 94 (Lpo 94, s. 5; Lgr 11, s. 9). Lgr 11 innehåller dock något nytt därefter och skiljer sig därmed från Lpo 94. Där Lpo 94 beskriver att skolan skall förmedla mer ”beständiga kunskaper” så beskrivs de utgöra den *”gemensamma referensramen alla i samhället behöver”* (Lpo 94, s 5), men Lgr 11 beskriver det istället att skolan ska *”främja eleverns allsidiga personliga utveckling”* (s. 9). Efter det går de kort på samma spår, som vikten av språk och kommunikation, vilket är nära förknippat med identitetsutveckling (Ibid). Lgr 11 fortsätter efter det att beskriva hur *”[s]kapande arbete och lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet [... och] av stor betydelse för att eleverna ska tillägna sig kunskaper”* (Ibid.) *”En viktig uppgift för skolan”* innehåller något nytt, jämfört med Lpo 94, och beskrivs vara att:

”Eleverna ska få möjlighet att ta initiativ och ansvar samt utveckla sin förmåga att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar ett förhållningssätt som främjar entreprenörskap.” (Ibid.)

”Skolans uppdrag” beskriver främjandet av lärande, precis som Lpo 94 och därmed inte *fostran* som Lgr 80, vilket innebär att eleven stimuleras till att inhämta och utveckla såväl kunskaper som värden (s. 9). Det beskrivs också hur det ingår i uppdrag att *”[s]kolan ska präglas av omsorg om individen, omtanke och generositet”* och fortsätter med överföringsprocessen (s. 9). Denna överföring av grundläggande värden och främjandet av lärande, förbereder elever för ett liv ute i samhället. Även här, i likhet med tidigare läroplaner, skall skolan och hemmet inneha ett samarbete som skall *”främja eleverns allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvars-kännande individer och medborgare”* (s. 9 och s. 18).

Överföringsprocesserna är även återkommande i denna läroplan, är skolan skall vara till stöd för hemmet i detta anseende, vilket skolan har som uppdrag att överföra värden och kultur, samt främja eleverns lärande, vilket i förlängningen skall bereda dem för sitt framtida deltagande och liv i samhället.

”Normer och värden”-avsnittet i kapitlet om *”mål och riktlinjer”* beskriver precis som Lpo 94 hur det skolan skall verka för att elever ska stimuleras att *”omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar”*, samt att dessa ska praktiseras i *”vardaglig handling”* (s. 12). Att det är skolans mål

att varje elev ska kunna uttrycka sina egna etiska ställningstaganden som grundar sig på den kunskap om *"mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar"* som de fått ifrån både skola och hem, samt egna erfarenheter (Ibid).

Kunskapsbegreppet behandlar vad som är av vikt för idag och imorgon och hur denna *kunskapsutveckling* sker: *"Skolans arbete måste inriktas på att ge utrymme för olika kunskapsformer och att skapa ett lärande där dessa former balanseras och blir till en helhet"* (s. 10). En harmonisk *utveckling* som innebär:

"[g]emensamma erfarenheter och den sociala och kulturella värld som skolan utgör skapar utrymme och förutsättningar för ett lärande och en utveckling där olika kunskapsformer är delar av en helhet. [...] Eleverna ska få uppleva olika uttryck för kunskaper. De ska få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar." (s. 10)

Kapitlet om elevers ansvar och inflytande klargör hur *"[d]e demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig ska omfatta alla elever"*, men till Lgr 11 har lagt in en ny mening precis därefter, som saknas i Lpo 94: *"Elever ska ges inflytande över utbildningen"* (s. 15). Nu förklarar förvisso Lpo 94 nåt liknande, men Lgr 11 gör med detta ett ställningstagande. *"Eleverna ska alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen"* (Ibid.). Likt Lpo 94 så är skolans mål att varje elev *"har kunskap om demokratins principer och utvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former"*, tar mer personligt ansvar, och för allt större ansvar och inflytande över sin utbildning (Ibid.).

Det är av mer vikt i Lgr 11 att eleven får plats och möjlighet till engagemang:

Elever ska ges inflytande över utbildningen. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen..." (s. 15)

Slutsatsen av Lgr 11 är i mångt och mycket identisk med Lpo 94, men med en del nya ord och fraser på sina platser,. Den största skillnaden mellan Lgr 11 och Lpo 94 – men även Lgr 80 – är att *entreprenörskap* aldrig tidigare förekommit, och inte heller har just denna sammanfattning av elevers möjlighet till att utveckla egna förmågor i samband med just detta (s. 9). Dessa uppvisar tecken på ett vidare fokus på sakkunniguppdraget i och med den egna utvecklingen, något som är återkommande. Dock har Lgr 11 även ett tydligare fokus på hur elever ska ha inflytande över sin utbildning. Dessutom så har målen gått från att *strävas mot* till att *eleverna ska*.

Resultatet från den kvantitativa analysen bekräftar detta och visar att det medborgaruppdraget nämns två gånger ytterligare än i Lpo 94, och står för 0,60% av alla orden. Kunskapsuppdraget har ett ord till, men har ökat i andel till 2,9%.

4.5. Slutsats

Samtliga läroplaner klargör i inledningen att skolans verksamhet *”vilar på demokratins grund”*. Inkluderat i det medborgarfostrande uppdraget är att de demokratiska värderingarna inte endast ska läras ut i teorin, utan elever ska ha, och få, möjlighet till att aktivt delta redan i skolan och hur dess undervisning skall gå till. Läroplanerna formulerar de demokratiska värderingarna som något som skall genomsyra hela skolverksamheten och att det ska finnas ett nära samarbete mellan skolan och hemmet för att dessa skall utvecklas och bli optimala; fostra den gode demokraten som har förståelse för olikheter, är solidariska och respektfulla. Här finns inte en större skillnad mellan läroplanerna, utan det är något som de alla har gemensamt.

Dock skiljer sig inte läroplanerna något nämnvärt åt, och därmed inte det tudelade uppdraget som formulerats i dem. Åtminstone inte om vi jämför med samhällsdebatten som har varit betydligt mer radikal. Inte minst när Alliansen faktiskt har uttryckt sig så starkt för *”kunskapsskolan”* och att elever ska få ett mindre inflytande i skolan, något som inte lyckas visas upp i Lgr 11, utan snarare motsatsen. Kunskapsuppdraget har alltid legat lite före medborgaruppdraget, men vi kan se att båda uppdragen har fått en ökad plats i samtliga läroplaner, likaså. Även om det är i små steg.

5. Diskussion

Fortsatt forskning

Att använda denna studies resultat som en beroende variabel i vidare studier i ett mer förklarande syfte är något som skulle vara av värde för framtiden. Varför syns inte samhällsdebatten lika tydligt i läroplanerna? Varför dalar resultaten trots minimala förändringar i läroplanerna?

Läroplanerna vilar en del på skollagen, vilket också har uppdaterats genom åren. Lpo 94 beskriver till exempel en vidare demokratisk värdegrund, i enlighet med skollagen 1985:1100 (s. 3), medan Lgr 11 i samma avsnitt i läroplanen avser skollagen 2010:800 och som slår fast hur eleven ska ta till sig av värden och kunskap (s. 7). Vidare beskriver både Lpo 94 och Lgr 11 hur *”[a]lla som verkar i skolan ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i denna läroplan och klart ta avstånd från det som strider mot dem.”* Det innebär alltså att skollagen också skulle behöva analyseras i ett liknande avseende som denna studie för att få en än mer komplett bild.

Vilka utmaningar står vi inför?

Skolresultaten pekar fortfarande nedåt. PISA-rapporterna är fortfarande inte någon rolig läsning för svensk skola och alla inblandade. Dessutom ökar främlingsfientlighet i Sverige. Av studiens resultat att döma så ligger inte problemen i läroplanerna i sig, utan någonstans i implementeringen. Läroplanens filosofi och mål lyckas alltså inte att nå in i klassrummet. Dessa två problem måste lösas vid dess rot, vilket är skolan. Läroplanen beskriver tydligt aktionen mot främlingsfientlighet och hur dess hela grund står på allas lika värde och solidaritet. Det står också om mål som varje elev ska ha när det kommer till deras kunskap och vad de skall lära sig i skolan, som har relation till de nedåtgående skolresultaten.

Jag avslutar min studie med en uppmaning till fortsatt forskning, och en eventuell utredning angående varför inte läroplanens filosofi och mål når fram till varje elev. Allt för att söka stopp på dessa problemen med främlingsfientlighet och nedåtgående skolresultat.

6. Referenser

Böcker

Ekman, J. & Pilo, L. (2012). *Skolan, demokratin och de unga medborgarna*.

Egypten: Sahara Printing.

Englund, T. (1986). *Curriculum as a Political Problem: Changing Educational Conceptions, with Special Reference to Citizenship Education*.

Lund: Studentlitteratur.

Englund, T. (2005). *Läroplanens och skolkunskapens politiska dimension*.

(Svensk översättning från Englund (1986). Författarens anmärkning.)

Göteborg: Daidalos.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2012). *Metodpraktikan –
Konsten att studera samhälle, individ och marknad*.

Vällingby: Norstedts Juridik AB.

Liedman, S-E., (2001). *Ett oändligt äventyr*.

Avesta: Albert Bonniers.

Liljestrand, J. (2011). *Demokratiskt deltagande – diskussionen om undervisning och demokrati*.

Stockholm: Liber.

Lindensjö, B. & Lundgren, U. P. (2002). *Utbildningsreformer och politisk styrning*.

Stockholm: HLS Förlag.

Lundgren, U. P. (1981). *Att organisera omvärlden – En introduktion till läroplansteori*.

Stockholm: LiberFörlag.

Olson, M. (2004). *Vilka medborgare skulle skolan fostra då? Och nu? – Från medborgarfostran
för politisk förändring till medborgarfostran för ekonomisk anpassning?*

I Colnerud, Gunnel (red.), *Skolans moraliska och demokratiska praktik*.

Linköping: LiU-Tryck.

Skolverket (2000). *Med demokrati som uppdrag – En temabild om värdegrunden*.

Ödeshög: Danagårds grafiska.

Skolverket (2010). *Skolor som politiska arenor – Medborgarkompetens och kontrovershantering*.

Stockholm: Danagårds grafiska.

Skolverket (2011). *Skolan och medborgarskapandet – En kunskapsöversikt*.

Stockholm: Elanders.

Uppsatser

- Alm, C. & Jansson-Nilsson, H. (2012). *Bild – en studie om bild och bildintegrering*.
Examensarbete, lärarprogrammet, Göteborgs universitet.
- Amner, A. & Wetterlund, H. (2011). *Den ideologiska styrningen av gymnasieskolan*.
Examensarbete, lärarutbildningen, Göteborgs universitet.
- Blomberg, S. & Bak, M. (2008). *Decentraliseringen - En jämförande studie mellan den kommunaliserade skolans lokala kursplaner och läroplanen för grundskolan 1980 (Lgr80)*
Examensarbete, lärarprogrammet, Göteborgs universitet.
- Bråten, M., Johansson, A. & Stjernberg, I. (2006). *Elevens eget ansvar, en studie av tolkning och praktiskt genomförande i grundskolan*.
Examensarbete, lärarutbildningen, Göteborgs universitet.
- Bjening, M. (2010). *Se mig - så lär jag för livet. En studie om skolans dubbla uppdrag*.
Examensarbete, pedagogik, Göteborgs universitet.
- Derefeldt, J. & Thulin, M. (2013). *Är hållbar utveckling ute på djupt vatten? - En idéanalys av begreppet hållbar utveckling inom den svenska och europeiska fiskepolitiken*.
Examensarbete, offentlig förvaltning, Göteborgs universitet.
- Eurén, H. & Wien, E. (2009). *Perspektiv på kunskap och lärande*.
Examensarbete, lärarutbildningen, Göteborgs universitet.
- Jacobsson, N. (2014). *Miljöundervisningen och styrdokumentet : En läroboksanlys av gymnasieläroböcker i samhällskunskap 1971- 2012 och deras följsamhet gentemot styrdokumentens miljöundervisningsdirektiv*.
Examensarbete, samhällskunskap, Göteborgs universitet.
- Johansen, C. (2006). *Skolmatematiken på glid? – socioekonomiska faktorer och didaktiska effekter*.
Examensarbete, lärarutbildningen, Göteborgs universitet.
- Johansson, J. & Forslid, S. (2012). ”... det finns ingen likvärdig skola...”:
En jämförande studie av hur lärare arbetar med skolans demokratiska uppdrag
Examensarbete, sociologi och arbetsvetenskap, Göteborgs universitet.
- Jäwert, P. (2010). *Med en rationell kunskapssyn som ledstjärna*.
En textanalys av Ämnesplan för ämnet engelsk.
Examensarbete, lärarutbildningen, Göteborgs universitet.
- Karlsson, M. (2012). *Idrott och hälsa som ett kunskapsämne*.
Examensarbete, lärarprogrammet, Göteborgs universitet.

- Lidström, S. (2011). *Kunskapsskolan – En kvalitativ studie om användandet av begreppet kunskap i den nuvarande svenska skoldebatten*.
Examensarbete, lärarutbildningen, Göteborgs universitet.
- Manning, J., Haknert, C. & Karlsson, P. (2007). *Naturvetenskapen i skolan - igår, idag och imorgon: En komparativ studie om inläringsteorier och läroplanerna Lgr62-Lpo94*.
Examensarbete, lärarutbildningen, Göteborgs universitet.
- Nordlund, N. (2008). *Som man frågar, får man svar – En studie om gymnasieelevers politiska intresse*.
Examensarbete, samhällskunskap, Göteborgs universitet.
- Sundén, P. (2010). *Skolans uppdrag att fostra: En analys av idéerna bakom den nya skollagen*.
Examensarbete, samhällskunskap, Göteborgs universitet.

Utredningar och rapporter

- Englund, T. (1999). "Den svenska skolan och demokratin. Möjligheter och begränsningar",
i SOU 1999:93, *Det unga folkstyret*.
Stockholm: Fritzes.
- SOU 1990:44. *Demokrati och makt i Sverige. Maktutredningens huvudrapport*.
Stockholm: Fritzes.
- SOU 1996:22. *Inflytande på riktigt – om elevers rätt till inflytande, delaktighet och ansvar*.
Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2000:1. *En uthållig demokrati! Politik för folkstyret på 2000-talet*.
Stockholm: Fritzes.

Tidnings- och debattartiklar

- Svenska Dagbladet (2006-02-21), *Starkt om skolan från Alliansen*.
- Svenska Dagbladet (2006-09-03), *Alliansen gör om skolan vid valseger*.
- Svenska Dagbladet (2006-11-21), *Rektorn återfår makten i skolan*.

Hyperlänkar

- Riksdagen. *Kampen om rösträtt*. Hämtad 2014-04-07 från:
<http://www.inarchive.com/page/2010-10-06>
[/http://rixlex.riksdagen.se/templates/R_Page_____11568.aspx](http://rixlex.riksdagen.se/templates/R_Page_____11568.aspx)

- Stockholmsbloggen.se (2013-12-10). *Jan Björklund: Resan mot Nobelpris börjar med kunskapsskola*, hämtad 2014-04-07 från:
<http://stockholmsbloggen.se/jan-bjorklund-resan-mot-nobelpris-borjar-med-kunskapsskola/>
- Skolvärlden (2010-08-26). "*Kunskapsskola mot flumskola*", hämtad 2014-04-07 från:
<http://www.skolvarlden.se/artiklar/kunskapsskola-mot-flumskola>
- Utbildningsdepartementet (2010-10-11). *Nya läroplanen sätter tydliga mål för lärare och elever*.
Pressmeddelande, hämtat 2014-05-12 från:
<http://www.government.se/sb/d/119/a/153375>
- Valmyndigheten, Det svenska valsystemet, *Historik*. Hämtad 2014-04-07 från:
http://www.val.se/det_svenska_valsystemet/allmant_om_val/historik/index.html
- Wikipedia, *Solidaritet*. Hämtat 2014-04-22 från:
<http://sv.wikipedia.org/wiki/Solidaritet>